



Zhytomyr Ivan Franko State University Journal.
Philological Sciences. Vol. 2 (93)

Вісник Житомирського державного
університету імені Івана Франка.
Філологічні науки. Вип. 2 (93)

ISSN (Print): 2663-7642

ISSN (Online): 2707-4463

УДК 811.161.2'373.611

DOI 10.35433/philology.2 (93).2020.77-86

РЕЗУЛЬТАТИВНА ВАЛЕНТНІСТЬ ВЕРБАТИВІВ У СТРУКТУРІ ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНОГО ПОЛЯ "АГРАРНЕ ВИРОБНИЦТВО (РОСЛИННИЦТВО)"

Р. В. Познанський*

У статті порушено питання важливості та актуальності для сучасного мовознавства дієслівної валентності, яка є однією з найскладніших граматичних категорій. Її вивчення – важлива складова граматики, оскільки допомагає зрозуміти комплексні морфологічні та синтаксичні питання сучасної української мови. Аналіз та вивчення валентності в сучасній лінгвістиці визначається бажанням учених осягнути мову як органічне ціле, з чітко вираженими рівнями, складеними з інших підсистем, що належать до цілого. Поняття сполучуваності мовних знаків пов'язане з особливостями мови й визначається чітко та динамічно. Мовознавці звертають особливу увагу на валентність саме вербатива, оскільки це частина мови з комплексними та багатограними можливостями сполучуваності.

Матеріалом нашого дослідження стають дієслова лексико-семантичного поля "аграрне виробництво (рослинництво)". Загалом у валентних структурах дієслів цього лексико-семантичного поля виявляємо результативні, векторно-об'єктні, темпоральні, квантитативні, дистрибутивні валентності, які певною мірою реалізуються у віддієслівних похідних здебільшого вербального блоку.

Саме результативній валентності вербативів лексико-семантичного поля "аграрне виробництво (рослинництво)" присвячено нашу статтю. Валентність результату дії здійснюється вербативами, що виражають ефективне завершення певного процесу, не ускладненого різними ситуаціями (указівкою на рух усередину певного об'єкта, навколо нього, на повторне виконання дії). У нашій розвідці ставимо таке завдання: виявити та проаналізувати результативні валентні можливості дієслів лексико-семантичного поля "аграрне виробництво (рослинництво)".

Мета й завдання статті зумовили використання різноманітних методів, прийомів та методик, зокрема структурно-семантичного та описового методів із використанням методик компонентного та трансформаційного аналізу, дихотомічного підходу, методик визначення словотвірної вивідності, кількісного аналізу, лінгвістичного моделювання, виявлення валентностей твірних слів. Методики виявлення валентностей твірних слів, визначення словотвірної вивідності, лінгвістичного моделювання дають змогу побудувати конкретні та типові словотвірні парадигми дієслів семантичного поля "аграрне виробництво (рослинництво)", виявити особливості їх структури та семантики.

У результаті нашого дослідження робимо висновок, що майже всі твірні реалізували словотвірне значення "виконуючи дію, довести її до результату". Варто зазначити, що таке

* кандидат філологічних наук, доцент
(ДВНЗ "Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника")
romanwriteme195@yahoo.com
ORCID: 0000-0003-0540-6977

словотвірне значення характеризується максимальним заповненням парадигми й реалізується в похідних, утворених від основ дієслів усіх восьми мікрополів лексико-семантичного поля "аграрне виробництво (рослинництво)".

Ключові слова: результативна валентність, дериват, семантичне поле, вербатив, семантична позиція.

RESULT VALENCE OF VERBS IN THE STRUCTURE OF LEXICAL AND SEMANTIC FIELD "AGRICULTURAL PRODUCTION (CROP PRODUCTION)"

Poznansky R. V.

The article raises the issue of importance and relevance for modern linguistics of verb valence, which is one of the most difficult grammatical categories. Its research is an important issue of theoretical morphology and syntax, as it addresses the fundamental issues of grammar of the modern Ukrainian language. The study of the category of valence in modern linguistics is dictated by the desire of researchers to understand language as an organic whole, hierarchically organized, consisting of other subsystems subordinate to the whole. The principle of valence of a language sign deals with the specifics of language and is determined strictly dynamically. Linguists pay special attention to the issue of valence of the verb, as the part of speech that has the most complex and diverse connecting possibilities.

The material of our study is the verbs of the lexical-semantic field "agricultural production (crop production)". In general, in the valence structures of verbs of this lexical-semantic field we find productive, vector-object, temporal, quantitative, distributive valences, which to some extent are realized in verb derivatives of mostly verbal block. Our article deals with the valence of verbs of the lexical-semantic field "agricultural production (crop production)". Result valence is realized by verbs that express the effective completion of the action, not complicated by various circumstances (indicating the movement inside a certain object, around it, to repeat the action). Our task is to identify and analyze the result valence capabilities of verbs of the lexical-semantic field "agricultural production (crop production)".

The purpose and objectives of the above research led to the use of various methods and techniques, including structural-semantic and descriptive methods, methods of component and transformational analysis, dichotomous approach, methods for determining word-forming derivation, quantitative analysis, linguistic modeling, identifying valences of creative words. Methods for identifying the valences of creative words, determination of word-forming derivation, linguistic modeling make it possible to build specific and typical word-forming paradigms of verbs of the semantic field "agricultural production (crop production)", and to identify features of their structure and semantics.

As a result of our research, we come to the conclusion that almost all verb creators realized the word-forming meaning "performing an action, bring it to a result". It should be noted that the analyzed meaning is characterized by the greatest depth of places or positions of the paradigm and actualized in derivatives formed from the bases of verbs of all eight microfields of the lexical-semantic field "agricultural production (crop production)".

Key words: result valence, derivative, semantic field, verb, semantic position.

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. Питання дослідження категорії валентності є особливо важливим та актуальним для сучасної лінгвістики. Вона становить основу змісту дієслова, її варто кваліфікувати як "надкатегорію", адже вона акумулює,

організовує довкола себе різноманітні компоненти значення, у ній перетинаються загальнокатегоріальні, лексичні, граматичні ознаки дієслів. З погляду вивчення дериваційної спроможності різних класів твірних основ питання сутності й природи валентності, її типів заслуговують спеціальної уваги й потребують

висвітлення, адже валентним властивостям бази належить вагоме місце в процесах породження похідного, тобто "справжню роль твірного можна зрозуміти й проаналізувати в дериватології після того, як саме твірне постане перед нами у всій реальній різноманітності можливих сполучуваностей з іншими словами" [3: 32].

Аналіз та вивчення валентності в сучасній лінгвістиці зумовлені бажанням учених досягнути мову як органічне ціле, з чітко вираженими рівнями, складеними з інших підсистем, що належать до цілого. Поняття сполучуваності мовних знаків пов'язане з особливостями мови й визначається чітко та динамічно. Мовознавці звертають особливу увагу на валентність саме вербатива, оскільки це частина мови з комплексними та багатогранними можливостями сполучуваності. Функція слів у мові не ізольована, але завжди "відповідно до норм, що існують у певній мові", поєднана з деякими контекстуальними партнерами [6: 8].

Важливим аспектом комплексного аналізу дієслівної валентності є дослідження результативної валентності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання цієї проблеми та на які спирається автор. Важливим фактором появи девербативних похідних є сполучуваність (валентність) твірних дієслів, адже справжня роль мотивувального слова може бути зрозумілою й описаною в дериватології після того, як слово відкриється поряд з іншими словами, у всьому спектрі властивих йому синтаксичних функцій. Категорії дієслівної валентності присвячено чимало праць у вітчизняному та зарубіжному мовознавстві [див., напр.: 2; 3; 3; 5; 7], приділено увагу цій проблемі й у роботах, зосереджених на дослідженні віддієслівного словотворення [9: 12].

До лінгвістичного обігу поняття валентності ввів французький синтаксист Л. Теньєр на позначення сполучувального потенціалу дієслова в реченні.

У лінгвістичному енциклопедичному словнику категорію валентності (сполучуваності) (від латинського *valentia*) потрактовано як здатність лексичної одиниці створювати та реалізувати синтаксичні сполуки з іншими одиницями. В енциклопедії "Українська мова" валентність – спроможність слова встановлювати кількість і якість слів, спричинену семантичними і граматичними характеристиками [10: 59].

Серед наукових студій, присвячених валентним характеристикам вербатива як частини мови, який виконує роль граматичного ядра речення, а значить, має набагато більше атрибутів категорії сполучуваності, ніж деякі інші частини мови, потрібно згадати праці українських лінгвістів І. Р. Вихованця, А. П. Загнітка, Т. Є. Масицької та ін.

Професор А. П. Загнітко інтерпретує валентність як опосередковано морфологічну граматичну, міжрівневу категорію (саме вона має відношення до проектування речень як одиниць вищого рівня) проміжного типу (валентність перебуває на перетині семантики, морфології й синтаксису) [3: 41], характерну тільки для дієслова, а також відносить її до периферії морфології. Це спричинено тим, що індикатором вербативної валентності є відмінковоутворювальний контекст і відмінкові форманти є її словозмінними афіксами. Учений акцентує увагу на певному морфологічному аспекті аналізованого нами поняття сполучуваності, а мотивованість граматичного значення валентності поза межами слова чітко доводить це.

Зокрема, вірогідність сполучення іменникової граматичної форми носія суб'єктної, об'єктної, адресатної, інструментальної, локативної семантики передбачена саме вербальною лексемою, наявністю відповідних семантичних та синтагматичних скупчень у цій комплексній надструктурі. Дослідник також трактує валентність (сполучуваність) як класифікаційне явище, оскільки вербативи-предикати розподіляють між її грамемами [3: 8]. Розрізнення лексем на основі семантичних скупчень у їх структурі з послідовним визначенням граматичної форми, що є певним індексом валентного значення, демонструє міжрівневу морфологічну та синтаксичну ознаку категорії сполучуваності дієслова. З іншого боку, А. П. Загнітко характеризує валентність як граматичну категорію. Вона не може бути досягнута варіаціями форми слова й завжди представлена формами різних лексем, тобто є некорелятивною [3: 58]. Професор трактує категорію валентності як семантико-синтаксичну, яка тісно пов'язана з позамовними явищами. Семантизація категорії сполучуваності дає підстави ефективніше вивчити інструменти її виявлення на синтаксичному рівні, щоб форма та зміст синтаксичних явищ могли бути уніфікованими дослідженнями. Він вважає, що співвідношення валентності, як правило, є результатом граматизації семантичних відносин між основними семантичними віртуальними одиницями. Ці семантичні віртуальні одиниці перетворюються на структурні елементи речення (дієслівні присудки та іменникові одиниці), тому валентність потрібно інтерпретувати як комплексну взаємодію формально-синтаксичної та семантико-синтаксичної структур. Завдяки органічному синтезу синтаксичної валентної моделі, лексико-семантичної (логіко-семантичної)

валентної моделі та аналізу семантичних компонентів можна досягнути найбільш повного висвітлення структурних особливостей мови [3: 13].

Властивість дієслова-предиката визначати певну кількість позицій, які заповнюють відповідні поширювачі, є його семантико-синтаксичною сполучуваністю. Нерівномірність валентності дієслова визначається такими фактами: з одного боку, це пов'язано з його лексичним значенням та семантикою, з іншого – із синтаксичною функцією, включаючи основну роль дієслова, як конструктивної одиниці в структурі речення. Як категоріальна характеристика вербатива-предиката, валентність значно доповнює його лінгвістичний зміст і структуру. Валентні характеристики дієслів стають основою лінгвістичних студій вербативних предикатів та простих речень дієслівної будови.

У нашому дослідженні використано розширене поняття валентності, початково введене і С. Д. Кацнельсоном: «валентність – здатність дієслова певним чином реалізуватися в реченні та вступати в певні комбінації з іншими словами» [4: 133]. У статті використовуємо введені Т. С. Морозовою поняття векторної валентності та валентності ступеня інтенсивності дії, оскільки, як вважає дослідниця, «існує зв'язок між можливістю / неможливістю сполучуваності дієслова з прислівниками певної семантики і структурою словотвірної парадигми дієслова» [7: 8].

Однак аналіз реалізації саме результативної валентності дієсловами семантичного поля "аграрне виробництво (рослинництво)" ще не ставав предметом спеціального наукового дослідження, що зумовлює актуальність і новизну пропонованої теми.

Формулювання мети та завдань статті. Основне завдання статті –

виявити та проаналізувати результативні валентні можливості дієслів семантичного поля "аграрне виробництво (рослинництво)", чому підпорядкована й мета розвідки – визначення результативної валентності вербативів у структурі лексико-семантичного поля "аграрне виробництво (рослинництво)".

Мета й завдання роботи зумовили використання різноманітних методів, прийомів та методик, зокрема структурно-семантичного та описового методів із використанням методик компонентного та трансформаційного аналізу, дихотомічного підходу, методик визначення словотвірної вивідності, кількісного аналізу, лінгвістичного моделювання, виявлення валентностей твірних слів. Структурно-семантичний метод, а також дихотомічний підхід та компонентний аналіз використано передусім для з'ясування критеріїв віднесеності дієслів семантичного поля "аграрне виробництво (рослинництво)" до цього семантичного поля та для виявлення їх типології в його межах. Методики виявлення валентностей твірних слів, визначення словотвірної вивідності, лінгвістичного моделювання дають змогу побудувати конкретні та типові словотвірні парадигми дієслів семантичного поля "аграрне виробництво (рослинництво)", виявити особливості їх структури та семантики. Наскрізно в роботі застосовано описовий метод, що дає змогу лінгвістично описати і твірні дієслова в їх системних зв'язках як конституенти семантичного поля «аграрне виробництво (рослинництво)», і похідні різних частин мови як елементи словотвірних парадигм цих дієслів, а також методику кількісного аналізу, що дає змогу не тільки репрезентувати семантичне поле дієслів "аграрне виробництво (рослинництво)" та їх словотвірний потенціал у кількісно-відсотковому

вимірі, а й зробити переконливі висновки про більшу чи меншу словотворчу спроможність того чи того дієслова й загалом про словотвірну поведінку дієслів семантичного поля "аграрне виробництво (рослинництво)".

Виклад основного матеріалу дослідження й обґрунтування отриманих наукових результатів. Одним із найважливіших чинників, що впливає на словотворчу спроможність твірних слів, є їх частиномовне значення. Дієслово, на думку багатьох дослідників, – центральна частина мови. При цьому центральність дієслова в системі частин мови зумовлена багатьма чинниками, серед яких – його семантичні континууми, специфіка семантико-синтаксичної категорії дієслівної (активної) валентності, найбільший набір морфологічних категорій, синтаксична функція організаційного ядра елементарного простого речення тощо. Центральність дієслова в граматичній системі мови можна спрогнозувати й на його словотворчу активність та спроможність. При цьому, узагальнюючи різні дослідження віддієслівного словотвору, стверджуємо, що повною мірою структуру та семантику конкретних (а отже, і типових) словотвірних парадигм аналізованих нами дієслів семантичного поля "аграрне виробництво (рослинництво)" визначатимуть їх валентнісні особливості.

У розумінні семантичного поля ми визнаємо, що семантичне поле в мовознавстві є однією із "суперкатегорій", у якій комплексно та скрупульозно аналізуються однорідні за своїм змістом одиниці. Елементи семантичного поля мають бути однокатегоріальними, відношення між лексичними значеннями слів у межах поля здійснюються за допомогою неподільних лексичних значень, причому спільна складова

семантична характеристика представлена лексемою із загальним значенням (архісемою). З огляду на зазначене окреслено відповідні критерії віднесення слів до того чи того семантичного поля. Це насамперед однокатегоріальність і наявність архісеми, тобто загального (цілісного) лексичного значення.

До семантичного поля "аграрне виробництво (рослинництво)" можуть належати лише ті вербативи, котрі мають відношення до процесів, певною мірою пов'язаних із господарською діяльністю в аграрному виробництві. Ідентифікація семантики вербатива за онтологічним критерієм не є настільки однозначною, оскільки назви процесів виробництва, які тією чи тією мірою пов'язані з рослинництвом, не обов'язково є унікальними, оскільки, скажімо, номінації рослин – це лише номінації рослин. З цієї позиції значна кількість вербативів позначає найрізноманітніші процеси, з яких лише деякі можна розглядати як етапи сільськогосподарського виробництва. Це дає підстави розподілити дієслова семантичного поля "аграрне виробництво (рослинництво)" на центр, напівпериферію та периферію.

Ядро складається з вербативів, де пряме значення – це назва процесу чи дії, пов'язаної із сільськогосподарським виробництвом (рослинництвом), і дієслово в цьому значенні в основному використовують у мові для номінації відповідного сільськогосподарського процесу чи дії. Напівпериферія вміщує вербати́ви, основне значення яких указує на процес чи дію, які лише в певному контексті асоціюються з процесами та станами сільськогосподарського виробництва (рослинництва). До периферійної зони належать дієслова, у яких сема "сільського господарства" є другорядною й виділяється як окреме не основне значення в словнику.

Перехідну "запериферійну" зону становлять деякі вербати́ви, де сема "сільського господарства" є імпліцитною й виявляється тільки в окремих контекстах.

До семантичного поля "аграрне виробництво (рослинництво)" належать дієслова двох принципово різних типів. З одного боку, це вербати́ви, які позначають дії чи процеси аграрного виробництва, суб'єктами яких є людина: орати, боронувати, садити, сіяти, косити тощо. Такі дієслова становлять основу семантичного поля "аграрне виробництво (рослинництво)" і кількісно переважають (їх налічується 75,5% від загальної кількості твірних дієслів). З іншого боку, інтегральна сема причетності до аграрного виробництва виявляється й у семантичній структурі дієслів, які позначають процеси, дії чи стани, що здійснюються без активної участі людини (в'янути, квітнути, дозрівати, брунькуватися, плодоносити, відмерзати тощо). На нашу думку, такі дієслова також повинні належати до семантичного поля "аграрне виробництво (рослинництво)", адже процеси чи дії, номіновані ними, є важливими в аграрному виробництві, оскільки вказують на різні етапи росту рослин, дозрівання врожаю, тобто виконують функцію маркерів певних етапів і процесів аграрного виробництва. Кількісно такі лексеми становлять близько третини від усіх твірних вербативів – 34,5%.

Розглядаючи послідовні етапи будь-якого виробничого процесу, ми можемо окреслити і його загальну схему. Вона вміщуватиме такі етапи виробництва: 1) підготовка (заготівля) матеріалу, необхідного в процесі виробництва, та первинний обробіток матеріалу; 2) процес виробництва товару, який міститиме багато різноманітних фаз і етапів; 3) зберігання та збут продукції. Аграрне виробництво в цьому аспекті відзначається своєю специфікою, й етапи сільськогосподарського

виробництва (рослинництва) можна представити у вигляді логічної схеми.

У межах лексико-семантичного поля "аграрне виробництво (рослинництва)" ми виділяємо вісім лексико-семантичних груп (мікрополів) дієслів [9: 8], а саме:

1. Дієслова на позначення процесів обробітку ґрунту.

2. Дієслова на позначення процесів обробітку насіння (дієслова насінництва).

3. Дієслова на позначення процесів садіння чи сіяння насіння.

4. Дієслова на позначення процесів догляду за рослинами під час їхнього росту та дозрівання.

5. Дієслова на позначення процесів збирання урожаю.

6. Дієслова на позначення процесів підготовки реманенту.

7. Дієслова на позначення процесів завдання шкоди аграрному господарству.

8. Дієслова на позначення процесів, які безпосередньо не здійснюються людиною, серед них:

а) пов'язаних з ростом і дозріванням рослин;

б) пов'язаних зі знищенням, загибеллю рослин.

9. Дієслова загальної аграрної семантики.

Здійснюючи процес виробництва, ми ставимо мету отримати результат. Процес виробництва може бути завершений лише тоді, коли досягнуто певного результату. Тому й результативне значення є характерним для аналізованих дієслів, які позначають трудову цілеспрямовану діяльність людини в сільському господарстві. Валентність результату дії здійснюється вербативами, що виражають ефективне завершення певного процесу, не ускладненого різними ситуаціями (вказівкою на рух усередину певного об'єкта, навколо нього, на повторне виконання дії) [1: 202], наприклад, копати – город (результат – "підготовлений під посівну, скопаний город", аспект –

"виготовити певний об'єкт, довести дію до певного чи бажаного результату") – викопати город. Майже всі твірні реалізували словотвірне значення "виконуючи дію, довести її до результату". Варто зазначити, що таке словотвірне значення характеризується максимальним заповненням парадигми. Мотивувальними девербативів із такими словотвірними значеннями виступили дієслова усіх мікрополів:

1. Дієслова на позначення процесів обробітку ґрунту: заборонувати, закоткувати, розпушити, виорати, обробити, зазяблювати, посапати, викопати, вгноїти, удобрити, виборознити, поємкувати, повапнити, завапнити, проскородити, розпушити, розрихлити, закультивувати.

2. Дієслова на позначення процесів обробітку насіння (дієслова насінництва): вивіяти, вивести (новий сорт), вилузати, вилушити, висушити, вишеретувати, відбирати та вибрати (сортувати), очистити, прояровизувати.

3. Дієслова на позначення процесів садіння чи сіяння насіння: висадити, висіяти, загорнути (коренеплоди, напр., картоплю в землю), зронити, заронити (зерно в ґрунт).

4. Дієслова на позначення процесів догляду за рослинами під час їхнього росту та дозрівання: адаптувати, аблакувати (щепити), вибіюити, забукетувати, завершувати, вивалашити, вкютати, вигріти, зазразкувати, оббризкати (добривами, хімікатами тощо), обв'язати (наприклад, сніп), обчистити (наприклад, дерева), окультурити, оросити, прищепити, акліматизувати, випестити, виростити, витичити, виходити, загребсти, вкютати (дерева на зиму), прочімхати 'прополоти, прорубати', полити.

5. Дієслова на позначення процесів збирання врожаю: зібрати, вибрати, вибрити, вибуртувати, повалкувати, завершити, вивершити,

зав'язати, викопати, виломити, вирити, вичесати, вісукати, вигорнути, заграбати, загребти, згромадити, вижати, заграбати, замочити, викопирсати, закопичити, викосити, скосити, заметати, запертати, зірвати, зрізати, вимикати, змолоти, змолотити, викопати (картоплю), викосити, виломити (кукурудзу), вирити (збирати картоплю), витіпати (льон), вичесати (рослинне волокно), вісукати (у 3 знач.) 'згромадити вал сіна згори'.

6. Дієслова на позначення процесів підготовки реманенту: вимантачити (гострити мантачкою), виклепати (косу), вигострити, нагострити (плуг, сапу), набити (сапу, лопату на держак).

7. Дієслова на позначення процесів завдання шкоди аграрному господарству: викоренити, витоптати, зрізати, зрубати, зломити, викорчувати, вирвати, поломити (цвіт, гілля), вимити (з ґрунту), висмикнути, виснажити (ґрунт), витруїти (бур'ян), відчахнути (гілку), вчерти (обчерти) 'обдерти кору на дереві, що росте, щоб воно висохло на пні', вимикнути, випалити, випалювати, вирубати, вищипати, відчухрати, виґрасувати, заглушити, поломити, пообчімхати, пообчухрати, спустошити, столочити, стоптати, змикати, зрізати, засушити, викорчувати.

8. Дієслова на позначення процесів, які безпосередньо не здійснюються людиною, із-поміж них:

а) пов'язаних із ростом та дозріванням рослин: вибуяти, визріти, дозріти, досягнути, викинути (колосся, пуп'янки), виколоситися, вимахати, вирости, відбрунькуватися, виверчуватися 'проростати, сходити (переважно про злакові культури)', визернюватися 'дозрівати, досягати (про кукурудзу)', вісіпати (у 3 знач.) 'викидати колос', дійти 'досягнути (про збіжжя)', заперсти 'зацвісти (про кукурудзу)', затичити(си) 'квітнути, заквітчатися', зродити 'дати добрий урожай',

исцвисти 'зацвісти', затичитися, зародити;

б) пов'язаних зі знищенням, загибеллю рослин: виглушити, вигнати, вигоріти (від спеки), вимерзнути, зачахнути, відзеленіти, відквітнути, відкрасуватися, відмерзнути, відплодоносити, здичавіти, зів'янути, струпихнути 'струхлявіти', струпишити 'струхлявіти', зачервивіти.

Дієслова загальної семантики: завеснувати, відлітувати, замаїти, укутатися (у 2 знач.) 'закінчити польові роботи' тощо.

Висновки й перспективи дослідження. Визначаючи валентні особливості дієслів та узагальнюючи їх, відзначимо, що більшість з аналізованих вербативів семантичного поля "аграрне виробництво (рослинництво)" здатні передусім словотвірно реалізовувати правобічну валентну позицію об'єкта дії та лівобічну валентну позицію суб'єкта дії (орати – орач, оранка). Загалом у валентних структурах дієслів семантичного поля "аграрне виробництво (рослинництво)" виявляємо також векторно-об'єктні, темпоральні, квантитативні, дистрибутивні валентності, які певною мірою реалізуються у віддієслівних похідних здебільшого вербального блоку.

Однак, на відміну від інших валентностей, які мають значно ширший спектр словотвірних значень, аналізовані твірні семантичного поля "аграрне виробництво (рослинництво)" активно реалізують результативну валентність лише в семантичній позиції "виконуючи дію, довести її до результату", що пояснюємо передусім тим, що в українській мові дієслова процесу виробництва значно активніше проявляють свої темпоральні, векторно-об'єктні, квантитативні, дистрибутивні модифікації [8: 180]. Валентність становить собою складну міжрівневу категорію, що розташована в точці

перетину граматики та лексики, синтаксису й семантики. У зв'язку з цим теорія валентності посідає одне з основних місць у методиці лінгвістичних досліджень, зокрема в процесі вивчення дериваційних процесів. Пропонована стаття доповнює й розширює здійснені дослідження результативної валентності в сучасному мовознавстві. Перспективи дослідження вбачаємо в аналізі реалізації результативної валентності дієсловами інших лексико-семантичних груп.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Безпояско О. К., Городенська К. Г., Русанівський В. М. Граматика української мови. Київ: Либідь, 1993. 394 с.
2. Вихованець І. Частини мови в семантико-граматичному аспекті. Київ: Наук. думка, 1988. 256 с.
3. Загнітко А. П. Структура та ієрархія валентних значень дієслова. Київ: НМК ВО, 1990. 64 с.
4. Кацнельсон С. Д. Типология языка и речевое мышление. Л.: Наука, 1972. 216 с.
5. Кровицька О. Назви осіб в українській мовній традиції XVI–XVII ст. Семантика і словотвір. Львів: НАН України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича, 2002. 284 с.
6. Мацицька Т. Є. Граматична структура дієслівної валентності. Луцьк: Волинський державний університет ім. Лесі Українки, 1998. 208 с.
7. Морозова Т. С. Структура словообразовательных парадигм русского глагола : автореф. дисс. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.02. М., 1980. 20 с.
8. Познанський Р. В. Реалізація темпоральної валентності дієсловами семантичного поля "аграрне виробництво (рослинництво)". *Філологічні студії: Науковий вісник Криворізького національного університету: зб. наук. праць*. Вип.
13. Кривий Ріг : НПП Астерікс, 2015. С. 175–181
9. Познанський Р. В. Словотворча спроможність дієслів семантичного поля "аграрне виробництво (рослинництво)": автореф. дис. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.01 "Українська мова". Івано-Франківськ, 2014. 20 с.
10. Українська мова. Енциклопедія / ред. кол.: Русанівський В. М., Тараненко О. О. (співголови), М. П. Зяблюк та ін. Київ: Українська енциклопедія, 2000. 752 с.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Bezpoiasko O. K., Horodenska K. H., & Rusanivskyi V. M. (1993). *Hramatyka ukraïnskoi movy* [Grammar of Ukrainian Language]. Kyiv: Lybid, 394 p. [in Ukrainian].
2. Vykhovanets I. (1988). *Chastyny movy v semantyko-hramatychnomu aspekti* [Parts of Speech in Semantic and Grammatical Aspect]. Kyiv: Nauk. Dumka, 256 p. [in Ukrainian].
3. Zahnitko A. P. (1990). *Struktura ta iierarkhiia valentnykh znachen diieslova* [Structure and Hierarchy of Valence Meanings of Verb]. Kyiv: NMK VO, 64 p. [in Ukrainian].
4. Katsnelson S. D. (1972). *Typolohyia yazyka i rechevoe myshlenye* [Typology of Russian Language and Speech Thinking]. Leningrad: Nauka, 216 p. [in Russian].
5. Krovyska O. (2002). *Nazvy osib v ukraïnskii movnii tradytsii XVI–XVII st. Semantyka i slovotvir* [Names of Persons in Ukrainian Language Tradition in 16–17 Centuries. Semantics and Word Building]. Lviv: NAN Ukrainy, Instytut Ukrainoznavstva im. I. Krypiakevycha, 284 p. [in Ukrainian].
6. Masytska T. Y. (1998). *Hramatychna struktura diieslivnoi valentnosti* [Grammatical Structure of Verbal Valence]. Lutsk: Volynskyi Derzhavnyi Universytet im. Lesi Ukrainky, 208 p. [in Ukrainian].

-
7. Morozova T. S. (1980). Structure of Word Building Paradigms of Russian Verb. Extended abstract of candidate's thesis. Moscow, 20 p. [in Russian].
8. Poznanskyi R.V. (2015). Realizatsiia temporalnoi valentnosti diieslovamy semantychnoho polia "ahrarne vyrobnytstvo (roslynnytstvo)" [Realization of Temporal Valence by Verbs of Semantic Field "Agricultural Production (Crop Production)"]. *Filolohichni studii: Naukovyi visnyk Kryvorizkoho natsionalnoho universytetu : zb. nauk. Prats.* Kryvyi Rih 13, pp. 175–181 [in Ukrainian].
9. Poznanskyi R. V. (2014). Word Building Power of Verbs of Semantic Field "Agricultural Production (Crop Production)". Candidate's thesis. Ivano-Frankivsk, 20 p. [in Ukrainian].
10. Ukrainian Language. Encyclopedia. (2000). Kyiv: Ukrainska entsyklopediia, 752 p. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редколегії: 23.11.2020

Схвалено до друку: 24.12.2020